

Maximilián Hell

Pôvod

V zápise matričnej knihy rímskokatolíckeho farského úradu v Banskej Štiavnici je zapísaný ako Maximilianus Rudolphus Winthsachtensis. Parentes D[ominus] Matthæus Cornelius Höll, et Julianna Victoria. (preklad: Maximilián Rudolf z Vindšachtu [dnes časť Štiavnických Baní]. Rodičia P[án] Matúš Kornel Höll a Julianna Viktória). Ako jeho materinský jazyk prichádza do úvahy nemčina a slovenčina, pretože pri jeho zápise do jezuitského rádu vo veku 18. rokov (1738) je uvedená položka Quas linguas calleat: Latinam, German. et Slav. bene. (preklad: Ktoré jazyky ovláda: Latinský, nem. a sloven. dobre).

O jeho otcovi menom Matthäus Cornelius Höll sa z roku 1707 zachoval úradný zápis, že je natione Bohemus ex Schlackenberga (preklad: českej nácie zo Schlackenbergu). Podľa rodinnej tradície rodina Höllovcov pochádzala z Bavorska. Matka sa volala Julianna Victoria Staindl (v modernej slovenčine Juliana Viktória Staindlová). Jej meno síce vyzerá nemecky, ale inak o nej nie je veľa známe.

Život

Základné školské vzdelanie získal v Štiavnických Baniach, gymnázium v Banskej Bystrici. Po skončení gymnázia požiadal Hell o prijatie do jezuitského rádu. V roku 1738 nastúpil do Trenčína do dvojročného noviciátu. V jeseni roku 1740 odchádza študovať do Viedne históriu, teológiu a filozofiu. Ako poslucháč filozofie na viedenskej a asistent profesora J. Franza, založil s ním kabinet-múzeum experimentálnej fyziky, kde uložil svoju zbierku hodín, meracích prístrojov a modely banských strojov. Počas štúdia sa zaoberal najmä astronómiou a banským meračstvom. Preložil banské právo z nemčiny do latinčiny.

V roku 1745 prichádza do Levoče, kde dva roky pôsobí ako profesor latinčiny, gréčtiny, dejepisu a zemepisu na jezuitskom gymnázium. Vysvätený za kňaza bol v roku 1750 a po vysviacke v 1751 ho rád vyslala do Banskej Bystrice, kde učí na jezuitskom gymnázium, krátko na univerzite v Trnave. V roku 1752 ukončil štúdium na univerzite vo Viedni, kde bol promován za doktora filozofie a hneď odchádza do Kluže, kde okrem prednášania matematiky, fyziky a astronómie

vybudoval hvezdáreň a zriadil nové kolégium.

V roku 1755 bol poverený vykonávať funkciu riaditeľa univerzitného observatória vo Viedni, ktorú vykonával až do svojej smrti a ktoré sa stalo centrom prírodovedeckého bádania v habsburskej monarchii. Dvorský astronóm a matematik, profesor mechaniky na univerzite vo Viedni.

Osobitnú zásluhu má Maximilián Hell pri vybudovaní hvezdárni v Trnave, Kluži, Budíne a v Jágri. Veľký význam pre astronómiu mali jeho pozorovania prechodu Venuše pred slnečným diskom. Prechod 1761 pozoroval vo Viedni, na jeho základe vyvrátil názor o existencii satelitu Venuše. Uskutočnil expedíciu za severný polárny kruh na dánsky ostrov Vardö, kde pozoroval druhý prechod Venuše popred slnečný disk. Na expedíciu ho pozval dánsky kráľ Kristián VII. Touto expedíciou si Hell získal svetové vedecké uznanie presným výpočtom slnečnej paralaxy. Jeho vypočítaná hodnota bola 8,82', jej dnešná hodnota je 8,79415'.

Roku 1775 vypracoval návrh na založenie Ríšskej akadémie vied vo Viedni, vypracoval historickú mapu Uhorska podľa Anonymovej kroniky.

Vydával astronomické ročenky Ephemerides Astronomicae ad meridianum Vindobonensem, ktoré začal vydávať v roku 1757 a vydával ich až do smrti t. j. do roku 1792. Priekopnícke sú jeho výskumy v oblasti polárnej žiary a magnetického poľa Zeme. Okrem toho vydal 26 vedeckých štúdií. Bol členom učených spoločností v Paríži, Štokholme, Bologni, Kodani, Göttingene, Trondheime a v Londýne. Spolupracoval s anglickou Royal Society a v roku 1790 mu bol udelený Rad anglickej vlády (rad Kráľovskej spoločnosti). Jeho menom je na mape Mesiaca pomenovaný jeden z kráterov. UNESCO v roku 1970 zaradilo 250. výročie jeho narodenia do kalendára výročí významných osobností. Zomrel 14. apríla 1792 vo Viedni a pochovaný je v Maria Enzersdorfe.

Ján Dopjera

Životopis

Bol slovensko-americký vynálezca, podnikateľ a výrobca strunových hudobných nástrojov. Medzi jeho vynálezy patrí rezonančná gitara pod názvom dobro a dôležitý podiel má v ranom vývoji elektrickej gitary.

John Dopyera pochádzal zo starého mlynárskeho rodu na Slovensku. Narodil sa ako najstarší syn (ale ako 4. dieťa z 10) Jozefovi Dopjеровi a Kataríne, rod. Sonnenfeldovej v obci Stráže v dome č. 213 podľa vtedajšieho číslovania; neskôr sa presťahovali do Dolnej Krupej, kde dodnes je lokalita nazvaná Dopyerov mlyn. Dopyerov otec bol huslistom aj výrobcom huslí a John pod jeho vedením vyrobil niekoľko prvých huslí už na Slovensku. Bol hudobne nadaný a sám sa naučil hrať na gitaru, mandolínu, ukulele, husle, violu a bendžo. V roku 1908 sa Dopyerovci z ekonomických dôvodov presťahovali do Los Angeles, kde si otvoril stolársku dielňu. Tam spočiatku opravoval, neskôr aj vyrábal husle, gitary a iné strunové nástroje. John sa vyučil za prvotriedneho husliara. V r. 1920 sa spolu s bratmi Rudym a Emilom osamostatnili a začali vyrábať husle, gitary a bendžá. John sa onedlho začal zaujímať o možnosti zosilnenia zvuku a skonštruoval husle s kovovým rezonátorom (elektromagnetické snímače vtedy neexistovali) a akustickú celokovovú gitaru s tromi rezonátormi. V r. 1926 John žiadal o svoj prvý patent na gitaru s tenkými postríbrebnými rezonátormi, ktoré mali najlepší zvuk, a r. 1928 začal vo firme National Strings Instrument Corporation spolu s investormi a bratmi s ich výrobou. Nástroj bol úspešný, firma mala 22 zamestnancov, ale rozpútali sa v nej nezhody, ktoré vyvrcholili odchodom Johna a jeho bratov z firmy. Patentové práva síce zostali tejto firme, ale John už mal v hlave plán na nový

nástroj. V roku 1929 John požiadal pod Rudolfovým menom o nový patent na gitaru s novým dizajnom, jedným rezonátorom a dreveným korpusom. Napriek tomu, že nástroj vyzeral ako gitara, mal celkom inú konštrukciu a iný zvuk. S podporou ďalších bratov Boba a Luisa (ktorí sa venovali predaju áut) založili vlastnú firmu a začali vyrábať novú rezofonickú gitaru, ktorú nazvali rovnako ako firmu podľa začiatku slov DOPyera BROthers: DOBRO. Tento názov sa udomácnil a časom zovšeobecnel, takže sa tak dnes nazývajú všetky gitary s rezonátormi s iným názvom, pochádzajúcimi aj od iných firiem. Dopyerovci však nezabudli ani na svoje slovenské korene a vymysleli slogan „Dobro znamená dobrý v každom jazyku!“ (Dobro means good in any language!). V roku 1932 John Dopyera vytvoril spolu s gitaristom Artom Simpsonom niekoľko gitár s elektrickým snímačom, ktoré sú považované za prvé priemyselne vyrobené elektrické gitary, okrem toho získal patent aj na prvé elektrické husle na svete a viacero patentov na dizajn gitary a bendža. V roku 1934 sa skončili rozbroje a došlo k spojeniu firiem National Strings Instrument Corporation a Dobro, ktoré založili spoločnosť National Dobro Corporation, sídliacu od r. 1935 v Chicagu. Táto firma vyrábala dobrá, elektrické a „steel“ gitary, mandolíny, elektrické husle a zosilňovače. John a jeho brat Rudolf však už prenechali vedenie firmy mladším bratom Edovi a Luisovi a John založil malú hudobnú firmu v meste Grants Pass (štát Oregon), kde ešte vylepšoval nástroje a získal ďalší patent na husle s rezonátorom. John Dopyera sa dožil vysokého veku a jeho popol bol podľa jeho poslednej vôle rozprášený nad jazerom Crater Lake.

Odkaz Jána Dopjeru

O rodinnú tradíciu a najvzácnejšie, napríklad prvé kusy vyrobené Janom Dopjerom ešte v Dolnej Krupej sa stará jeho syn John Ed Dopyera Jr., ktorý usporiadal veľmi úspešnú výstavu v Pensylvánii a jej časť sa dostala aj na Slovensko. Túto časť exponátov John Dopyera Jr. venoval Slovenskému národnému múzeu, ktoré má depozitár v Dolnej Krupej. V roku 1991 Slovenská asociácia hudby country začala usporadúvať v poslednom augustovom týždni festival na počesť Jána Dopjeru **DobroFest v Trnave**, pri zrode ktorého stál aj syn Jána Dopjeru, John Dopyera Jr. V roku 2003 zastupiteľstvo mesta Trnava udelilo Johnovi Dopyerovi Čestné občianstvo mesta Trnava in memoriam.

